

Det teosofiska korståget.

1.

Vår tid kan med skäl kallas underbar – icke endast för ångans och elektricitetens skull, icke endast på grund af det materiella och naturvetenskapliga framåtskridandet, men också och i främsta rummet till följd af den andliga väckelse, som tonar genom den sista fjärdedelen af vårt århundrade. En Leo Tolstoy predikar den ursprungliga kristendomens rena moral, en religionskongress hålles i Chicago med representanter från alla jordens länder och alla världens religioner, medan socialistiska underströmmar hota att omstörta de gamla, utnötta samhällsformerna.

Och så först som sist hafva en H. P. Blavatsky, som med ett lejons mod uppträdde mot materialismen i lifvet och vetenskapen, som med en odödlig andes själfmedvetande förfäktar människans gudomliga natur och bildar ett samfund af fria sanningssökare, en kärna af ett människornas broderskap.

Detta just är det märkliga tidens tecken. Ty långa tidsåldrar hafva förflutit, sedan det fria sanningssökandet var allmän egendom, långa tidsåldrar af andligt mörker, under hvilka endast vetenskapens, religionens och konstens heroer vågat göra anspråk på denna människans förstfödsloft. – Ofta dock med fara för sitt lif och aldrig med hopp om att vinna gehör af massorna. Långa tidsåldrar af kamp och tvifvel hafva rullat hän, under hvilka mänskligheten endast småningom – och kanske endast den bästa delen af densamma – mognat till insikt om att ett rätt och andligt sanningssökande städse är förenadt med en djup, osjälfvisk människokärlek.

Men nu var tiden kommen. När H. P. Blavatsky för 21 år tillbaka konstituerade det Teosofiska Samfundet i New-York med dess lösen: „det gifves ingen religion högre än sanningen“, och när hon skref öfver ingången till detsamma: „Mänsklighetens allmänna broderskap“, visade hon, att hon kände sin tid och att hon skådat in i människohjärtats gömmor.

Det har den teosofiska rörelsens historia till fullo bevisat. Från att ha varit ett litet frö, planteradt i amerikansk jordmån, har den sprungit upp till ett stort och löfrik trä, hvars grenar sprida svalkande skugga öfver hela den bebodda världen. Teosofiska organisationer hafva bildats i snart sagdt alla jordens länder och de i dyliga föreningar inskrifna medlemmarnas antal stiger sammanlagdt öfver hundra tusen. Den teosofiska literaturen växer med hvarje dag och på nästan alla språk. På 21 år har den antagit dimensioner, som måste komma skeptikern och den utomstående att häpna. Otaliga äro de, som rönt inflytande af denna mäktiga literatur, som vaknat till medvetande om människans härliga plikter mot Gud, samvete och medmänniskor, och som därigenom blifvit teosofier i hjärtat, om ock icke till namnet. Med skäl kunna vi spörja: hvar på historiens blad finnes vittnesbörd om en dylik framgång hos en ny, andlig rörelse?

Tviflare och likgiltiga gifvas alltid och allestädes. När H. P. Blavatsky, stiftaren, ledaren, läraren, afgick med döden i maj 1891, trodde mången, att det Teosofiska Samfundets sista stund var kommen. Huru stor blef icke deras häpnad, när en värksamhet utvecklade sig nästan lifligare än förut! H. P. B. hade efterlämnat lärjungar, som icke sveko sin plikt och icke förlorade modet.

Sammalunda profeterades rörelsens undergång, när meningsskiljaktigheter i teosofernas leder för tvänne år tillbaka gjorde sig gällande angående den rätta uppfattningen af det allmänna Broderskapet. Det fans dem, som med stöd af H. P. B:s uttalanden ansågo, att själfständiga ansträngningar af nationella samfund med egen styrelse, men alla besjälade af samma höga idé, bäst skulle främja broderskapets sak – och andra, som höllo på den gamla s. a. s. monarkiska konstitutionen. Det fans dem, som trodde att till en sann broderlighet hörde plikten att aldrig döma en broder – och andra, som höllo före, att vissa inskränkningar i detta afseende kunde göras.

Så uppstod en delning i samfundet. De fria och behjärtade amerikanarne, i hvilkas land den teosofiska rörelsen tagit ett storartadt uppsving genom Villiam Judge's hängifna värksamhet, bröto

sig ut ur det gamla samfundet och förklarade sin oafhængighet gentemot detsamma jämte det de uppfordrade alla dem som därtill kände sig manade att följa deras exempel: – „själfständiga nationella föreningar med egen organisationsrättighet är vår lösen! Må hvar och en arbeta på det sätt han finner bäst, allas ideal är ändå detsamma: Sanningen och mänsklighetens broderskap“.

Kort därpå slöto sig till amerikanarne meningsfränder i Europa och annorstädes, bildande själfständiga samfund, dock med en gemensam öfverpresident, hvartill med jubel utsågs amerikanarnes skicklige och varmhjärtade ledare, Villiam Q. Judge.

Det är en gammal erfarenhet, att alla lyckligt genomgångna kriser äro till välsignelse. Så var det också nu för den teosofiska rörelsen. På alla håll tog arbetet ny fart, men synnerligast i Amerika växte entusiasmen, liksom om de, hvilka trodde på budet: „dömen icke, så varden I icke dömde!“ hämtat dubbla krafter ur denna sin tro.

Våren 1896 afled V. Q. Judge, som länge besvärats af en svår bröståkomma. Saknaden efter den nitiske och kunnige läraren var stor, men den, som han utsett till sin efterträdarinna uti ledarskapet af den inre kretsen eller den s. k. österländska skolan, visade sig genast värdig denna höga post. Hennes namn var Katherine A. Tingley och det var hon som framkallade det storartade förslag, hvilket, ehuru nytt och oväntadt, vann allas bifall och kort därpå sattes i värkställighet *det teosofiska korståget*.

2.

För omkring ett år sedan ingick en notis i världens tidningar, som meddelade, att Amerikas förnämsta teosofier med mrs Tingley i spetsen ärnade företaga en rundresa kring jorden i afsikt att göra propaganda för de teosofiska idéerna. Med Newyork som utgångspunkt skulle deras besök först gälla England, därpå Irland, så Holland, Frankrike, Tyskland, Schweiz, Österrike, Italien, Grekland, Egypten, Indien och Australien. Slutligen skulle de öfver San Francisco och Förenta staterna återvända till Newyork. Samma notis meddelade äfven, att det gamla samfundets medlemmar i London förklarar sig icke vilja hafva något att skaffa med amerikanarnes företag.

Vidare nyheter angående korsfararne hafva sedan dess icke varit synliga i vårt lands tidningar, och få torde därför de vara, som veta att detta korståg, hvilket tog sin början den 13 juni 1896 och i dagarna ändats, i själfva verket varit ett stordåd, som bragt lysande segrar åt den teosofiska rörelsen.

Utom mrs Tingley, själen och hjärtat i det hela, samt mr Ernest T. Hargrove, presidenten för amerikanska samfundet, deltog i korståget en mängd framstående personer, synnerligast affarsmän, hvilka öfvergåfvo sina resp. sysselsättningar för att under ett år egna sig åt detta nya och märkliga kall: mr A. Neresheimer, en i Amerika allmänt känt diamanthandlare med diamantfält i olika delar af världen och sliperier i Holland; mr Tingley, en mycket framstående skeppsredare, dr Valton, en känd läkare; mr Pierce, en rik affärsman och hög frimurare; mr Patterson, affärsman och framstående talare; därtill mr Claude Falls Wright och hans fru, mr Alice Cleather, hvilka egnat hela sitt lif åt teosofin.

Hvad kunde föranleda denna oberoende och bildade personer att kalla sig med att så fantastiskt namn som „korsfarare“ och draga åstad i ett så fantastiskt värf som att predika? Var deras afsikt blott att göra propaganda för teosofin?

Vi erinra oss ur historien, att för 800 år sedan ett kyrkomöte hölls i Clermont (1095), där påfven Urban II talade till den församlade menigheten och uppmanade i eldiga ordalag alla kristna att tåga ut mot de hatade musulmännen, befria den heliga staden Jerusalem ur de otrognas våld och hämnas dessas oförrätter mot de kristne pilgrimerna. „Gud vill det!“ ljöd det samstämmiga ropet ur tusendens munnar till svar på påfvens vädjan och som ett tecken på sitt beslut fäste de hänförde röda kors på sina kappor. Detta gaf sedan anledning till namnet „korståg“ och „korsfarare!“

Med väpnad styrka och i hundra tusenden ville dessa medeltida korsfarare eröfra världsliga landamären och kämpa med eld och svärd för en religion – kristendomen – mot en annan – muhamedanismen. Också vår tids amerikanska korsfarare drogo ut för att eröfra, kämpa och segra,

men de voro icke klädda i pansar af stål, de reste ej i öfverskådliga skaror och deras håg stod ej till jordiska besittningar. Icke håller ville de strida till förmån för en viss religion för att den skulle segra öfver någon annan eller andra.

Deras enda vapen voro andans. De utgjorde en liten trupp a trogna vänner, som invigt sitt lif åt sanningen. De tågade ut för att vecka människornas hjärtan och samveten, besjälade af samma ideal, som Teosofiska Samfundet uppställt på sitt program. De ville predika *Religionen* och göra den hörd midt i det förvirrade ropet af de tusende religionerna.

Se här, huru de gingo till väga.

Ankomma till en stad, togo de in på ett hotell, ofta sökande sig rum i vindsvåningen, ty de reste på *de mångas* frivilliga bekostnad och lefde ytterst enkelt och sparsamt. Efter att hafva känt sig före och liksom undersökt ställets andliga atmosfär, gaf därpå chefen, mrs Tingley, sina befallningar, hvilka genast sattes i värkställighet.

Nu uppyrdes en lämplig lokal för allmänna sammankomster, och korsfararne vandrade ut i stadens fattigaste kvarter för att första hjälpen skulle räckas de mest lidande bland deras mänskliga bröder. Inträdeskort utdelades åt män, kvinnor och barn med uppmaning till dem att infinna sig vid det första mötet. Man kan tänka sig, hvilken häpnad de väkte bland den råa hopen, dessa glada och vänliga amerikanare, som bjöde de fattiga på ett aftonsamkväm med musik, tal och – mat!

„Den kvällen, när vi stodo utanför porten till mötessalen“, berättar ett ögonvittne, Torsten Hedlund, i Göteborgs Handelstidning om korsfararnes uppträdande i Dublin, Irland, „var där en förfärlig rusning: man slogs om att komma in, och rundt om oss trängdes trasiga gatpojkar för att tiggas en biljett. Man skulle ju få mat! Hemskt! Intrycket af den inträngande hopen var ohyggligt: rofdjur i människohamn. Hjärtat krympte ihop och man hade svårt att få luft inför detta gränslösa elände, kroppsligt och moraliskt. – – – Ändtligen kunna vi komma in. Den stora salen är fylld af ruskliga figurer, män af alla åldrar och gossar, kvinnorna äro på några besynnerliga undantag när borta, de voro i god tid varnade emot den ifrån Amerika nu kommande – *Antikrist!* af de bigotta, katolska prästerna. En mängd medlemmar af den teosofiska kongressen i Dublin hjälpte till till vid serveringen. Oväsendet och tjutet ifrån hundratals gatpojkar dämpades så småningom: maten tystade munnen. Stämningen öfvergick ifrån mer eller mindre hänfull och trotsig till belåtenhet och vänlighet. En egendomlig fläkt af tillfredsställelse drog genom den stora hallen. Våldiga kvantiteter kaffe och té i förening med bärg af irländska korintbröd ströko ned och sögos upp som vatten af torr sand. Församlingen inbjöds att taga bänkar och stolar till midten af salen, och snart sutto alla i afvaktan på hvad som komma skulle.“

Nu följde den senare delen af aftonens program. Korsfararne hade tagit plats på en estrad vid ena ändan af salen, och en om en uppträdde de nu, bjudande än på sång, än på muntliga föredrag. Man skulle sett, hurusom de småningom tillvunno sig åhörarnes hjärtan! Naturligtvis gick de icke så alldeles lugnt och sansadt till i början. Publiken intog en avaktande, om icke precis mistrogen hållning, och den – isynnerhet gatpojkarne – uttryckte sina känslor nog högljudt, afbrytande talarne vid hvarje tillfälle, som yppade sig. Men efterhand segrade korsfararne öfver stämningen i salen, och de känslor af hänförelse för det sköna, sanna och goda och af kärlek till alla mänskliga bröder, som uppfylde de talande, tyktes sprida sig från dem till den församlade åhörarskaran. Lifliga applåder och vänliga, uppmuntrande tillrop belönade de uppträdande.

Men hvad var det då korsfararne talade om?

Deras föredrag voro korta och kraftiga, fria från teosofiska eller andra svårfattliga termer, berörande kärnpunkten i människans väsen såväl som i religionernas: brödrakärleken.

Enkelt och lättfattligt talade de teosofiska korsfararne. De vände sig till kristna, och de använde uttryck, som voro alla bekanta.

Enkla och ursprungliga voro också de människor, de talade till. När teosoferna vid slutet frågade, om man behöfde frukta dem och deras sträfvanden, fingo de stormande jubelrop till svar: „Lefve korsfararne! Lefve Amerika! Lefve mr Hargrove! Lefve korsfararnes chef mrs Tingley!“

Mången trasig rockärm strök sakta bort en tår från kinden, när de församlade aflägsnade sig. Och säkert var, att de allra flesta fått ett minne för lifvet.

Detta upprepades i alla städer – med öfveralt samma framgång.

Utom dess möten för fattiga, anordnades äfven på alla orter, där korsfararne uppehöll sig, allmänna sammankomster, där dessa samma saker utvecklades ur en mera specielt teosofisk synpunkt. Dessa sammankomster voro alltid synnerligen talrikt besökta, upprepades på begäran, och ändå fingo stundom hundraden vända om af brist på utrymme.

Själfständiga teosofiska samfund med det amerikanska som mönster bildades i alla länder. T. o. m. i Österrike bemöttes korsfararne med aktning af myndigheterna, ehuru teosofin icke förr varit omtykt där i landet. I Atén, de gamla hellenernas minnesrika stad, slöto sig genast 102 personer till den teosofiska rörelsen; där voro korsfararne äfven i tillfälle att bispringa både andligt och lekamligt närmare 500 armeniska flyktingar, som slagit upp sina bopålar utanför staden och lefde i ytterlig nöd och fattigdom . . . o. s. v.

Någon „lustresa“ var korståget visst icke för de deltagande. Arbete upptog deras tid från tidigt på morgonen till sent på natten. En regelbunden korrespondens skulle skötas med mer än tvåhundra teosofiska „grenar“ i olika delar af världen, förutom en massa personliga korrespondenter, artiklar skulle skrivas för tidskrifter och tidningar, planer för blifvande värksamhet skulle diskuteras och förberedas – och dessutom det lokala arbetet utföras på alla orter, som besöktes. Därtill voro alla lediga stunder – ofta t. o. m. måltidstimmarna – upptagna af intervieware och besökande. Skulle icke mrs Tingley varit en så skicklig ledarinna, skulle icke den lilla truppen besjälats af en så skön anda af harmoni – för visso hade icke ett så stort och genomgripande arbete kunnat uträttas af så få personer.

Men – det säges också, att mäktiga krafter stodo bakom hela företaget, att impulsen kommit från högre håll och att osynliga händer ledde det hela. Tviflaren må skaka på hufvudet. Faktum var, att korsfararne åtföljdes af den mest märkliga „tur“ på sin rundresa äfven i andra afseenden än den sakliga framgångens. Sålunda utbröto två gånger svåra farsoter på platsen, som de knappast hunnit lämna; ibland hände det, att deras resplan ändrades i sista stunden, så att de togo ångbåt i stället för järnväg eller tvärtom, och hvarje gång inträffade någon olycka med det färdmedel de *icke* begagnade sig af. En gång voro redan biljetterna köpta, när det beslöts att taga en annan väg, och genom detta undgingo de en karantän på 40 dagar. Deras afresa från Egypten skedde åtskilliga dagar innan först var sagdt, och därigenom kommo de undan en cyklon, hvarunder tre ångbåtar på samma trade gingo till botten. De hade ämnat lämna Adelaide sjöledes, men helt hastigt bestämde mrs Tingley att de skulle taga järnvägen – och den värsta storm man under årtal sett vid Australiens kuster rasade under dessa dagar!“ (Theosophia, mars 1879.)

I februari detta år voro de på hemresa till San Francisco efter väl fulländadt värf.

Nya strömningar af teosofisk anda hafva ingjutits i världens lif genom detta korståg, nya medelpunkter hafva bildats af hängifven värksamhet för sanningens sak. Det är nog icke saker, som skrikas ut från hustaken, ty sanningen är ännu ej synnerligen omtykt, men krafter värka i det tysta och ett gyllene bälte af teosofisk entusiasm har spunnits kring jorden.

E.